

Баулін Олег Вячеславович,

старший викладач відділу підготовки прокурорів з процесуального керівництва та криміналістичного забезпечення досудового розслідування інституту спеціальної підготовки Національної академії прокуратури України, кандидат юридичних наук, доцент

ТЕРМІНОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ІНСТИТУТУ ЕКСПЕРТИЗИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ПРАВІ

Відповідно до п. 14 ст. 92 Конституції України засади судової експертизи в Україні визначає лише закон [1].

У ст. 7 Закону України «Про судову експертизу», яка має назву «Суб'єкти судово-експертної діяльності» вказано, що судово-експертну діяльність здійснюють державні спеціалізовані установи, судові експерти, які не є працівниками зазначених установ, та інші фахівці з певних галузей знань у порядку та на умовах, визначених законом [2].

У тексті чинного Кримінального процесуального кодексу України [3] (далі – КПК України) поряд з експертом неодноразово згадується експертна установа як така, що за наявності відповідних процесуальних рішень слідчого, прокурора, слідчого судді або суду, здійснює проведення експертизи (ч. 1 ст. 242, п. 2 ч. 2, ч. 6 ст. 244, ч. 1 ст. 332 КПК України).

При цьому, на відміну від експерта, цю установу або її керівників, уповноважених представляти дану установу у відносинах з органами державної влади, місцевого самоврядування, підприємствами, організаціями та юридичними і фізичними особами, ні Закон України «Про судову експертизу», ні КПК України не наділяє жодною іншою ознакою суб'єкта кримінально-процесуальних відносин.

Так, Закон України «Про судову експертизу» встановлює професійні права і обов'язки експерта, загальні вимоги щодо можливості здійснення ним судово-експертної діяльності та засади його юридичної відповідальності (ст. 10, 11, 12 та ін.) [2]. У ст. 69 КПК України визначені вимоги до експерта у кримінальному провадженні та його процесуальні права і процесуальні обов'язки [3].

Щодо наявності у експертної установи процесуального статусу чи процесуальних повноважень або можливості їх

набуття під час здійснення судочинства в зазначених нормативно-правових актах – жодного слова.

Цей недолік, коріння якого походять із небажання дотримуватися юридичної техніки нормотворення та інших положень теорії правотворчості, судді, прокурори, слідчі, адвокати та інші практикуючі у сфері кримінальної юстиції фахівці звикли не помічати. Традиційно більшу частину експертиз, які призначаються у кримінальних провадженнях, проводять експерти науково-дослідних установ судових експертиз Мінюсту, судово-медичних та судово-психіатричних установ системи органів охорони здоров'я України, експертних служб МВС, Міністерства оборони, СБУ та Державної прикордонної служби України (ч. 2 ст. 7 Закону «Про судову експертизу»).

Організація роботи зазначених установ здійснюється їхніми керівниками на підставі підзаконних нормативно-правових актів. На них покладається розподіл навантаження між експертами, забезпечення в експертних установах документообігу, прийому осіб з питань призначення або замовлення досліджень, зберігання речових доказів та інших матеріалів тощо. Нібито не має проблем. Але вони існують і давно, на них звертали увагу відомі експерти-криміналісти ще у 90-х роках минулого століття, які наполягали на необхідності закріплення у кримінальному процесуальному законодавстві процесуальних повноважень керівника експертної установи, які стосуються його взаємовідносин з експертом (експертами), а також з особами або органами, за рішенням яких призначено експертизу [4, с. 18]. І це ще за часів дії КПК УРСР 1960 року, в якому була стаття 198 «Проведення експертизи в експертній установі», яка встановлювала: «Одержавши постанову про призначення експертизи, керівник експертної установи доручає проведення експертизи одному або декільком експертам. Ці експерти дають висновок від свого імені і несуть за цього особисту відповідальність» [5].

Клименко Н. І. слушно вважає, що від позитивного вирішення питання про унормування в процесуальному законі статусу керівника експертної установи та інших суб'єктів експертного дослідження, залежить подальший розвиток експертної діяльності у кримінальному процесі [6, с. 7–8]. Відсутність відповідей на це та пов'язані з ним інші питання у чинному КПК України, не сприяє швидкому виконанню завдань кримінального провадження та реалізації такої важливої його засади як розумні строки.

Порівняно з минулим зараз наші органи досудового розслідування, прокуратури і суду витрачають значно більше часу як на вирішення питання про призначення експертизи, так і на очікування початку її проведення експертами та отримання висновків за результатами експертного дослідження. Особливо проблематичним стало призначення і організація проведення комплексних експертиз, а також тих досліджень, які потребують включення до складу комісій експертів фахівців, що не працюють у експертних установах і не пройшли атестації як судові експерти. Наслідком цього стали тривалі очікування учасниками кримінального провадження результатів судових експертиз та їх скарги на надмірне за часом кримінальне провадження в різні інстанції та міжнародні організації.

У багатьох інших державах таких проблем майже немає. Підхід простий: якщо засада забезпечення розумності строків здійснення досудового розслідування і судового розгляду вимагає швидкого отримання результатів окремого експертного дослідження, а експертні установи держави чи атестовані експерти, яким завжди надається перевага при призначенні експертизи, з якихось причин не мають можливості забезпечити інтереси органів досудового розслідування, прокуратури і суду, останні вправі доручити проведення експертизи іншим відповідним фахівцям, у тому числі іноземним.

Для такої альтернативи процесуальний закон встановлює окремий порядок залучення експерта (експертів) для проведення експертизи, який відрізняється від залучення атестованого експерта або порядку призначення і проведення дослідження експертами експертної установи.

Отже, цим досвідом треба скористатись. І тоді можна сподіватись на підвищення ефективності в діяльності органів кримінальної юстиції та зменшення поразок України в Європейському суді з прав людини через незадоволення скаржників тривалістю здійснення щодо них кримінального провадження.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Офіц. веб-сайт Верховної Ради України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua>.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. // Офіц. веб-сайт Верховної Ради

України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

3. Про судову експертизу: Закон України від 25 лютого 1994 р. // Офіц. веб-сайт Верховної Ради України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua>.

4. Нагорный Г. М. Основные направления совершенствования регламентации судебной экспертизы в новом УПК Украины / Г. М. Нагорный // Актуальные проблемы судебной экспертизы и криминалистики: Тезисы научно-практической конференции / Ред. колл.: Берзин В. Ф. (отв. ред.), Бергер В. Е., Булыга Л. П. и др.; КНИИСЭ, ХНИИСЭ, ОНИЛСЭ, Министерство юстиции Украины, – К.: Б.и., 1993. – С. 14–17.

5. Кримінально-процесуальний кодекс України (Закон України від 28 грудня 1960 р.; зі змін. і доп. станом на 29 вересня 2010 р. – К.: Правова єдність, 2010. – 190 с.

6. Концептуальні питання судової експертизи / Н. І. Клименко // Криминалистика и судебная экспертиза: Межведомственный научно-методический сборник. Вып. 55. / Отв. ред. И. И. Емельянова. – К.: Министерство юстиции Украины, 2009. – С. 3–8.

Бащук Олег Романович,

ад'юнкт відділу докторантури та
ад'юнктури Національної академії
внутрішніх справ

УКРАЇНСЬКА МОВА В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТА ПРОБЛЕМАТИКА

Проблема розвитку української мови й на сьогодні залишається важливою, тож у цій розвідці ми розглянемо тенденції розвитку мови, історія якої пов'язана з історією її носія. Попри довгий і тернистий шлях утисків, заборон, переслідувань та обмежень українська мова піднеслася до рівня національної. Ряд історичних фактів свідчать про престижність української мови. Вона була державною мовою у великому Литовському князівстві; як актова мова використовувалася в Молдавському князівстві; бахчисарайські хани листувалися нею з турецькими султанами. Українську мову вивчають у багатьох університетах світу, а з розвитком і утвердженням незалежності України зростає міжнародний авторитет української мови як державної.